

A TEOLÓGIAI TUDÁS KÉTFAJTA MEGKÖZELÍTÉSE

Antologikus tanulmány

László Virgil

Evangélikus Hittudományi Egyetem
docens

E-mail: virgil.laszlo@lutheran.hu

DOI: 10.56037/978-963-380-281-6.04

A teológiai tudás és ismeret – hasonulva más tudományterületekhez – manapság nagymértékben informatív adatmennyiség karakterét ölti a tudományos kutatás, de a teológiai képzés során is, adott esetben a teológiát művelő személynek a tevékenysége tárgyától való érdemi egzisztenciális áthatottsága nélkül. Hamvas Béla ezt a fajta felhalmozott szaktudást „pszeudoegzisztenciálisnak” nevezi. A szerző antologikus jellegű tanulmányában annak érzékeltetésére törekszik, hogy a modern értelemben vett szcientista jellegű teológiai tudás hogyan különbözik a valóditól a régebbi korok teológusainak szemében. Ugyanilyen perspektíva rajzolódik ki az istenismeret vonatkozásában az ószövetségi, a szinoptikus, a páli és a jánosi felfogás vizsgálata nyomán.

Kulcsszavak: teológia / tudás / istenismeret / pszeudoegzisztencialitás / teória és praxis egysége

TWO APPROACHES TO THEOLOGICAL KNOWLEDGE

An Anthological Paper

Theological knowledge and understanding, like in other disciplines, nowadays takes on the character of a largely informative set of data, both in scientific research and in theological education, in many cases without any meaningful existential impact of these studies on the theologian. Béla Hamvas calls this kind of accumulated expertise 'pseudo-existential'. In this anthological paper, the author presents how theological knowledge of a scientific nature in the modern sense differs from the real one in the eyes of theologians of earlier times, and how the same perspective on the knowledge of God emerges from the Old Testament, the Synoptic, the Pauline and the Johannine understanding.

Keywords: theology / knowledge / knowledge of God / pseudo-existentiality / unity of theory and praxis

A teológiai tudás kétféle megközelítéséről

„Inkább kívánom, hogy érezzem a töredelmet, mint hogy tudjam annak meghatározását” – írta Kempis Tamás valamikor a 15. század elején.¹ Első látásra ez a gondolat az antiintellektualizmus gyanúját ébresztheti, azonban a legkevésbé sem erről van szó. Kempis éppen arra kíván rámutatni, hogy a tudás, a tanulás, az ismeret spirituális értelemben sokkal mélyebb, az ismeret alanyának egzisztenciális áthatottságát feltételező jelenség, semmint hogy azt a pusztán információ birtoklásaként tételezhetnénk. Ennek saját kontextusunk által belénk plántált szemléleti előfeltevéseink tudatosításából is következnie kell. Ahogyan arra Jean-François Lyotard, a posztmodernitás egyik legfőbb teoretikusa már 1979-ben rámutatott, a múlt század ötvenes éveinek végétől kezdődően a társadalmak a posztindusztriális, a kultúrák pedig a posztmodern korba léptek, amely folyamat eredményeképpen a tudás státusa is megváltozott.²

„A tudás természete nem marad változatlan ebben az átfogó átalakulásban. Csak akkor haladhat az új csatornákon és válhat operacionálissá, ha az ismeret informatikai mennyiségekké átalakítható. Megjósolhatjuk, hogy a konstituált tudás ily módon át nem alakítható összetevőit a jövőben elhanyagolják [...]. Egy bizonyos logika és ezáltal az előírások meghatározott sora együtt jár a számítógépek hegemoniájával, s így ezek határozzák meg, mely állítások tekinthetők a »tudás« állításainak. Ettől kezdve várható, hogy a megismerési folyamat bármely pontján helyezkedjen is el a »tudó«, a tudás teljesen külsővé válik. Egyre inkább romba dől az a régi alapelv, hogy a tudás elsajátítása elválaszthatatlan az elmének és magának a személynek a kiművelésétől (Bildung). A tudás előállítóinak és használóinak viszonya az általuk előállított, illetve használt tudáshoz egyre inkább olyan formát ölt, mint amelyet az árutermelők és a fogyasztók viszonya az általuk termelt és fogyasztott javakhoz már magára öltött – azaz értékformát. Az ismeretet eladásra termelik ma is és a jövőben is, és azért használják fel, hogy új termelésben értékesüljön: mindkét esetben a csere a cél. A tudás célja immár nem önmaga, elveszíti »használati értékét«.”³

¹ KEMPIS 1987, 14. o.

² LYOTARD 1993, 11. o.

³ Uo. 14–15. o.

Mindezt persze jóval korábban megfogalmazta már a tudás kapitalizálásáról beszélő Max Scheler nyomán Hamvas Béla is, aki a legfőképpen a *hybris scientifica*-val jellemezhető tudásról mint ismerettkésről ír, és hogy az ekképp felhalmozott szaktudásnak okvetlenül pszeudoegzisztenciálisnak kell lennie.⁴ A fenti jelenség alól az akadémikus teológia sem képes kivonni magát, aminek ékes tanújele bármely teológiai szakterület legapróbb kérdéseiről a szcientista ismerethalmozás jegyében tonnaszámba megszülető tudományos monográfiák, folyóiratcikkek és doktori disszertációk irtatlan mennyisége. Ez azt is jelenti, hogy a tudásipari logika által megkövetelten teológiai kutatók munkaidejük, sőt életük jelentős részét olyan cikkek, tanulmányok, könyvek produkálásának szentelik, amelyeket egy egészen szűk kollegiális körön kívül gyakorlatilag senki nem olvas, spirituális hatáskifejtésük nemhogy az egyházra vagy akár csak csak eme szűk olvasókörre, de még magára a szerzőre nézve is gyakorlatilag nulla, ugyanakkor az illető szakmai ranglétrán való előrehaladásához, avagy intézménye tudományos akkreditációjához szükséges „termelési jelentésekben” ezeknek mennyiségi tételként szükségképpen meg kell jelenniük. Mindez pedig pontosan és kimondottan azon észak-atlanti kultúrkörben történik, ahol egyébként a templomok egyre inkább konganak az ürességtől, és az egyházi élet hanyatlása egészen drámai méreteket ölt.

De még csak azt sem mondhatjuk, hogy mindez csak a felvilágosodás utáni korszak sajátosságos problémája lenne. Hogy a teológia művelése nem szorítható bele valami-féle absztrakt tudományosság-felfogás Prokrusztész-ágyába, arra Luther Márton is rámutatott, amikor 1520-ban ekképp fogalmazott e tárgykörben:

„Nem tudok itt más tanácsot adni, mint hogy alázatosan kérjük az Istent, hogy ő maga adjon nekünk teológiai doktorokat; a művészet, az orvostudomány, a jog és a szentenciák doktorait pedig hadd avassa fel a pápa, a császár és az egyetemek; de vedd biztosra, hogy a Szentírás doktorát senki sem teremti elő, csak egyes-egyedül a mennyből való Szentlélek, amint Krisztus mondja: »Mindnyájan Istentől tanítottak lesznek.« (Jn 6,45) Nos, a Szentlélek nem tudakozódik a vörös vagy barna sapkákról vagy más díszjelvényekről; sem, hogy fiatal vagy öreg, laikus vagy pap, szerzetes vagy világi, hajadon vagy házas-e valaki; sőt hajdan egy számár által szólott a rajta ügető próféta ellen (4Móz 22,28–30). Adná Isten, lennének méltók, hogy nekünk is ilyen doktorokat adna, legyenek bár azok laikusok vagy papok, hajadonok vagy házasok [...].

A teológiai könyvekből is kevesebb kellene. Ki kellene közülük a legjobbakat választani. Mert sok könyv nem tesz tudóssá, sok olvasás sem; hanem a jó könyv s a gyakori olvasás, bármily kevés legyen, az tesz tudóssá az Írásban, s ráadásul kegyessé, igazzá.

⁴ HAMVAS 1993, 281–283. o.

[...] olyanokká leszünk, mint akik az útjelzőket megnézik ugyan, de magán az úton mégsem járnak soha.”⁵

Továbbmenve azt is mondhatjuk, hogy nem is csak specifikusan keresztény problémáról van szó. Az eddig vizsgált jelenség, azaz a teológiai ismeret tudati információ-halmazként való birtoklása és az ezen a síkon megvalósuló tudományművelés, illetve ezzel ellentétben az Igazság spirituális értelemben vett megismerőjének egzisztenciális mélységekig való áthatottsága és meghatározottsága más kultúrkörökben is ugyanígy megjelenik. Ennek bizonyosságául álljon itt néhány sor a 13. századi perzsa muszlim tudós, 'Azíz Naszafí tollából:

„Ő dervis, a tudás és az igazság emberei alatt mi nem azokat a tunya teológusokat és hitetlen saikhokat értjük, akik mint teológusok és saikhok szerepükben tetszelegnek; mert ők ezerszer inkább ragaszkodnak a külsőségekhez, ezerszer inkább tévelygők, ezerszer messzebbre távolodtak Istentől, mint te magad, és minél messzebb vannak Tőle, annál közelebb hiszik magukat Hozzá. Úgy tekintenek magukra, mint akik birtokában vannak a tudásnak, és megvilágosodtak – miközben pusztán bolondok, és a sötétségben élnek. Ő dervis, ezt a bölcs embert, az igazságnak ezt a tudóját nem fogod megtalálni a mecsetekben, amint éppen emelvényről prédikál; de nem találhatod meg őt a képmutatók és a világiak között, sem pedig a vallásos akadémiákon, a könyvszágú és bálványimádó professzorok között, akik méltóságteljesen és pompával körülvéve ülnek szőnyegeiken – mint ahogy a szúfí kolostorok fantasztái és önimádói között sem bukkanhatsz rá. Már az is különös esetnek számít, ha ezeken a helyeken ezer közül akár csak egy is eléri az igazságot, megismerve Istent és az Ő kedvét keresve cselekedeteiben! Ő dervis, a bölcs emberek és az igazság ismerői, Isten emberei rejtve vannak [...], külső megjelenésük olyan, mint a közönséges emberek külső megjelenése, belsőleg azonban ők a választottak. A vezetőket és előljárókat távol tartják maguktól, és ők sem kívánnak vezetők és előljárók lenni. [...] mindannyian kezük munkájából élnek. Messzire elkerülik az uralkodók és zsarnokok pénzét, és távol áll tőlük a haszonlesés. Ha fáradozás és erőfeszítés nélkül többre tesznek szert, mint amennyire szükségük van, elajándékozzák, nem teszik félre; nem hivatkoznak arra, hogy öregek, és családjuk van. [...] Az Istenről való gondolkozással és a Reá való emlékezéssel foglalják el magukat [...], megvetik a rang és a méltóság bűvöletében élőkkal való kapcsolatot.”⁶

⁵ *A német nemzet keresztény nemességéhez* (1520). In: LVM 2: 222–223. o.

⁶ AD-DARQÁWÍ 2005, 32–33. o.

Visszatérve a kereszténységhez és időben tovább haladva visszafelé, a patrisztikus kor teológiai tudományfelfogását kiválóan foglalja össze Nacsinák Gergely András:

„...a teológia ugyanis nem elvont tudomány, hanem mindig gyakorlat: az önmegtartóztatás és az imádság gyümölcse; a más alapokon nyugvó, pusztán filozófiai-spekulatív teológiát az atyák hajlamosak is a „démonok teológiájának” tekinteni. A teológia hitelessége ugyanis a *theória*, a szemlélődés és a *praxisz*, a cselekvés kiegyensúlyozottságán múlik; ahogy *theória* irányulhat a teremtett és a nem teremtett – isteni – valóságra egyaránt, úgy a *praxisz*, a cselekvő aszkézis által folytatott »önművelés« is, habár a fizikai valóságban következik be, mégis hatással van a lélek magasabb rendű erőire is. A kettőt az imádság (proszeukhé) köti össze és mélyíti el, ahol szemlélődés és cselekvés összeforr: az imádság ezért az Istenről szerzett tapasztalatként definiált teológia forrása (vö. Evagriosz Pontikosz sokat idézett szentenciájával: »Aki teológus, az helyesen imádkozik, s aki jól imádkozik, az teológus«).”⁷

Kétségkívül érezhetjük, hogy a ma jellemzően érvényesülő szcientista teológia-felfogás, de tovább is mehetünk: a lelkész- és hittanárképzés alapvetően elméleti jellege nem sok teret szentel az imádságban egységbe forró *theória* és *praxisz* mint legfőbb, a teológusi habitust, karaktert formáló elv gyakorlati kibontakozásának. Nyilvánvalóan jelen esetben a Nacsinák-idézettel összhangban *praxisz* alatt nem a homiletikai, kateketikai, avagy liturgikai gyakorlati tudnivalók technikai ismeretét értjük, hanem a megszentelődés ösvényén haladó elmélyült, személyes, imádságos istenkapcsolatot.

A teológiai tudás biblikus szempontból

Az Ószövetség

Az Ószövetségben Isten ismerete mindig Isten önkijelentéséből, illetve cselekvéséből fakad. „*Népemmé fogadlak titeket, én pedig Istenetek leszek, és megtudjátok, hogy én, az Úr vagyok a ti Istenetek, aki megszabadítalak benneteket az egyiptomi kényszermunkától*” – ígéri az Úr a népnek (2Móz 6,7). Miután Elizeus csodálatosan meggyógyítja Naámánt, utóbbi kijelenti: „*Most már tudom, hogy nincs máshol Isten az egész földön, csak Izráelben.*” (2Kir 5,15) Az Úr a következőket ígéri felkentjének, Círus perzsa királynak: „*Én megyek előtted, a rögös utat elegyengetem, az ércajtókat betöröm, és a vaszárat leverem. Neked adom a sötétség kincseit, az elrejtett drá-*

⁷ NACSINÁK 2023, 27–28. o.

gaságokat, hogy megtudd: én vagyok az Úr, aki téged néven szólított, Izráel Istene.” (Ézs 45,2–3)

Isten múltbeli cselekedeteinek a tanúságtevő felidézése is Isten ismeretéhez vezet. *„Beszéld majd el fiaidnak és unokáidnak, hogyan bántam Egyiptommal, és jeleimet is, amelyeket közöttük tettem. Tudjátok meg ebből, hogy én vagyok az Úr!”* (2Móz 10,2) Ismerni Istent annyit tesz, mint személyes kapcsolatban lenni vele, amit ő kezdeményez és tesz lehetővé.⁸ Sőt, Isten már előbb ismeri mindazokat, akiket kiválasztott, akik az övéi. *„Az Úr így szólt Mózeshez: Megteszem ezt is, amiről beszéltél, mert elnyerted jóindulatomat, és név szerint ismerlek téged.”* (2Móz 33,17) Avagy így szól Jeremiáshoz: *„Mielőtt megformáltalak az anyaméhben, már ismertelek, és mielőtt a világra jöttél, megszenteltelek, népek prófétájává tettelek.”* (Jer 1,5) Ennek az isteni megelőző ismeretnek a gondolata tükröződik később Pálnál is: *„Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre; most töredékes az ismeret, akkor pedig úgy fogok ismerni, ahogyan engem is megismert Isten.”* (1Kor 13,12) *„De ha valaki szereti Istent, azt már ismeri Isten.”* (1Kor 8,3)

Az Isten cselekvéséből és kijelentéséből következő istenismeret soha nem valamilyen spekulatív jellegű tudás, hanem élő és bensőséges kapcsolat. *„Mert szeretetet kívánok, és nem áldozatot, Isten ismeretét, és nem égőáldozatokat.”* (Hós 6,6) Ez az ismeret/kapcsolat az Istennek való szívbeli engedelmességben nyilvánul meg. *„...törvényesen és igazságosan járt el: ezért ment jól a dolga! Jogához segítette a nincstelent és szegényt, ezért ment jól a dolga! Így tesz, aki ismer engem – így szól az Úr”* – olvashatjuk Jósias királyról (Jer 22,15–16). De ennek az ellenkezőjére is láthatunk számos példát. *„Fiaimat fölneveltem, fölmagasztaltam, de ők elpártoltak tőlem! Az ökök ismeri gazdáját, a szamár is urának jászlát, de Izráel nem ismer, népem nem ért meg engem. Jaj, vétkes nemzet, bűnnel terhelt nép!”* (Ézs 1,2–4) *„Negyven évig bosszankodtam arra a nemzedékre, és ezt mondtam: Tévelygő szívű ez a nép, nem ismeri útjaimat.”* (Zsolt 95,10) Ad absurdum lehet valaki Isten papja, a törvény magyarázója úgy is, hogy magát az Urat nem ismeri (Jer 2,8), ami pontosan rámutat Isten valódi ismeretének nem pusztán informatív, fogalmi, hanem személyes kapcsolati jellegére. Ugyanakkor az új szövetség ígérete is kimondottan Isten ismeretéhez kapcsolódik.

„Eljön az az idő – így szól az Úr –, amikor új szövetséget kötök Izráel és Júda házával. [...] Törvényemet beléjük helyezem, szívükbe írom be. Én Istenük leszek, ők pedig az én népem lesznek. Akkor nem tanítja többé egyik ember a másikat, ember az embertársát arra, hogy ismerje meg az Urat, mert mindenki ismerni fog engem, kicsinyek és nagyok

⁸ SCHMITZ 1976, 396. o.

– így szól az Úr –, mert megbocsátom bűneiket, és nem gondolok többé vétkeikre.” (Jer 31,31.33–35)

Összefoglalásképpen tehát azt mondhatjuk, hogy Isten ismerete az Ószövetségben sohasem spekulatív gondolati dedukció következménye, hanem gyakorlati és tapasztalati jellegű: „Éreztétek, és lássátok, hogy jó az Úr! Boldog az az ember, aki hozzá menekül.” (Zsolt 34,9)

Az Újszövetség

Szinoptikusok

Jézus tanítóként lép fel, tanítása középpontjában Isten országának evangéliuma és a megtérésre való felhívás áll (Mk 1,15). Kortársaihoz képest azonban „...a sokaság álmélkodott tanításán, mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, és nem úgy, mint az írástudók.” (Mt 7,28–29) Isten ismeretét az ő Fiaiként, tehát a lehető legbensőségesebb kapcsolat pozíciójából nyilatkoztatja ki: „Magasztallak, Atyám, menny és föld Ura, mert elrejtetted ezeket a bölcsek és értelmesek elől, és felfedted az egyszerű embereknek. [...] Az én Atyám mindent átadott nekem, és senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya, az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú, és az, akinek a Fiú akarja kijelenteni.” (Mt 11,25–27)

Az ismeret, az értés kétféle megközelítése sajátos módon tükröződik Lk 24-ben. A feltámadott Jézus az emmausi tanítványokkal bandukolva „Mózesről meg valamennyi prófétáról kezdve elmagyarázta nekik mindazt, ami az Írásokban róla szólt” (Lk 24,27). Ez a ráció síkján kifejtett eszmefuttatás azonban nem volt elégséges ahhoz, hogy felismerjék őt. Ez katarzisszerűen („ekkor megnyílt a szemük”) majd csak a kenyér megáldása és megtörése nyomán fog megvalósulni – az, hogy tapasztalásuk tárgya itt az eukharisztia misztériumának szimbolikája, nyilván nem véletlen (Lk 24,31). Hasonlóképpen megjelenik ezután a tizenegynek és a velük lévőeknek. „Majd így szólt hozzájuk: Ezt mondtam nektek, amikor még veletek voltam: be kell teljesednie mindannak, ami meg van írva rólam Mózes törvényében, a prófétáknál és a zsoltárookban. Akkor megnyitotta értelmüket, hogy értsék az Írásokat...” (Lk 24,44–45) A lényegi megértéshez tehát jóval többre van szükség, mint pusztán informatív ismeretekre, és Krisztus az, aki képes ezt megadni.

Ugyanakkor a szinoptikus evangéliumok nem is annyira az ismeretet, a tudást hangsúlyozzák, hanem a tanítványságot, amely a Jézus Krisztussal mint Mesterrel (Mt 10,24–25; 23,8–10) vállalt élet- és sorsközösségen, az ő követésén alapszik: „Ha valaki én utánam akar jönni...” (Mt 16,24) Ehhez persze Jézus elhívása szükséges (Mt 4,19; 9,9). Jézus példája az, amit el kell sajátítani: „Vegyétek magatokra az én igámat,

és tanuljátok meg tőlem, hogy szelíd vagyok, és alázatos szívű, és megnyugvást találtok lelketeknek.” (Mt 11,29) „*Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek. Menjetek, és tanuljátok meg, mit jelent ez: »Irgalmasságot akarok, és nem áldozatot.«*” (Mt 9,12–13) A tanítványság lényegéhez tartozik a Krisztushoz mint Úrhoz való hűség is: „*Mondom nektek: ha valaki vallást tesz rólam az emberek előtt, az Emberfia is vallást tesz arról az Isten angyalai előtt. Aki pedig megtagad engem az emberek előtt, azt én is megtagadom az Isten angyalai előtt.*” (Lk 12,8–9) Egyáltalán nem véletlen, hogy Lukács a Gecsemáné-kerttől kezdve nem használja a „tanítvány” kifejezést, egészen ApCsel 6,1-ig.⁹

A tanítványság tehát nem adatszerű ismeretek elsajátításától függ, hanem Isten akaratának felismerésétől és cselekvésétől:

„Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki ezt mondja nekem: Uram, Uram, hanem csak az, aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát. Sokan mondják majd nekem azon a napon: Uram, Uram, nem a te nevedben prófétáltunk-e, nem a te nevedben üztünk-e ördögöket, és nem a te nevedben tettünk-e sok csodát? És akkor kijelentem nekik: Sohasem ismertelek titeket, távozzatok tőlem, ti gonosztevők!” (Mt 7,21–23)

A tanítványok küldetése, missziói mandátuma szintén nem elméleti megfontolások, hanem a *theória* és a *praxisz* egységén alapuló életforma átadására szól, amely a feltámadott Jézus Krisztussal való állandó életközösségben valósul meg, aki maga Immánuel, azaz „velünk az Isten” (Mt 1,23): „*Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek; és íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.*” (Mt 28,19–20)

Pál

Pálnál a tudás, az ismeret ambivalens módon jelenik meg. Egyfelől „*az ismeret fel-fuvalkodottá tesz, a szeretet pedig épít*” (1Kor 8,1). A filozófiai és vallási spekulációkon alapuló, pusztán emberi bölcsességgel szembeállítja a megfeszített Krisztusban megnyilvánuló isteni bölcsességet¹⁰ (1Kor 1,24). Az emberek számára a teremtés értelmes vizsgálata révén ugyan megismerhető Isten láthatatlan valója, örök hatalma és istensége, mégis hiábavalóságra jutnak gondolkodásukban, miután Isten pusztán értelmi ismeretéből nem következik, hogy Istenként dicsőítsék őt (Róm 1,19–21). „*És mivel nem méltatták Istent arra, hogy megtartsák ismeretükben, Isten*

⁹ MÜLLER 1975, 490. o.

¹⁰ CORBON–VANHOYE 2009, 613. o.

kiszolgáltatta őket megbízhatatlan [avagy korábbi fordítás szerint: erkölcsi ítéletre képtelen – L. V.] gondolkodásuknak, hogy azt tegyék, ami nem illik.” (Róm 1,28) Ugyanakkor a pogányok effajta bírálata Pálnál kiegészül a Tóra fogalmi ismeretének birtokában lévők kritikájával is: „Hiszen nem a törvény hallgatói igazak Isten előtt, hanem a törvény megtartói fognak megigazíttatni.” (Róm 2,13) Pál, a hibátlan pedigrijű, tanult és buzgó farizeus, aki ráadásul a törvényben követelt igazság szempontjából feddhetetlennek látja magát (Fil 3,6), Krisztus megismerésének fényében azonban ekképp nyilatkozik:

„Ellenben azt, ami nekem nyereség volt, kárnak ítéltém Krisztusért. Sőt most is kárnak ítélek mindent Krisztus Jézus, az én Uram ismeretének páratlan nagyságáért. Őrte kárba veszni hagytam és szemétnek ítélek mindent, hogy Krisztust megnyerjem. [...] hogy megismerjem őt és feltámadása erejét, valamint a szenvedéseiben való részeseledést, hasonlóvá lévén az ő halálához, hogy valamiképpen eljussak a halottak közül való feltámadásra.” (Fil 3,7–11)

Jól láthatjuk, hogy Krisztus megismerése nem valamilyen bebiflázandó kollokviumi tananyag az apostol számára, hanem vele és az ő sorsával való lehető legteljesebb azonosulás, *unio cum Christo*, egészen odáig menően, hogy „Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve: többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20), illetve: „...nem tudjátok, hogy mi, akik Krisztus Jézusba keresztteltettünk, az ő halálába keresztteltettünk? [...] Ha pedig meghaltunk Krisztussal, hisszük, hogy vele együtt élni is fogunk.” (Róm 6,3.8)

Ahogy előzőleg láthattuk, az emberi értelem magára hagyva elsötétül. Nem véletlen tehát, hogy az értelmünk megújulására, metamorfózisára van szükségünk ahhoz, hogy megítélhessük, „mi az Isten akarata, mi az, ami jó, ami neki tetsző és tökéletes” (Róm 12,2). Ez saját erőből nem menne, Isten az, aki lehetővé teszi. „Az ő munkája az, hogy ti Krisztus Jézusban vagytok. Őt tette nekünk Isten bölcsességgé, igazsággá, megszentelődéssé és megváltássá [...]. Bennünk pedig Krisztus értelme van.” (1Kor 1,30; 2,16) Az emberi okoskodással szembeállított istenismeret és a Krisztusnak való engedelmesség a lehető legszorosabb mértékben összefüngenek (2Kor 10,5). Ugyanakkor a teljes megértés egész gazdagsága nem más, mint Isten titkának, Krisztusnak az ismerete. „Benne van a bölcsesség és ismeret minden kincse elrejtve.” (Kol 2,2–3)

A jánosi felfogás

Isten megismerése a testté lett Ige révén lehetséges, aki kinyilatkoztatja őt (Jn 1,18). Ennek első lépéseként az Atya az, aki Krisztushoz vezeti a tanítványokat: „Senki

*sem jöhet énhozzám, ha nem vonzza őt az Atya, aki elküldött engem. Én pedig fel-
támasztom azt az utolsó napon. Meg van írva a prófétáknál: „És mindnyájan Istentől
tanítottak lesznek.” Aki az Atyára hallgatott, és tőle tanult, az mind énhozzám jön.”*
(Jn 6,44–45)

Az Atya és a Fiú végtelenül bensőséges kapcsolatának misztériumát Jánosnál az „ismeret” fejezi ki: *„Én vagyok a jó pásztor, én ismerem az enyéimet, és az enyéim ismernek engem, ahogyan az Atya ismer engem, én is úgy ismerem az Atyát, és én életemet adom a juhokért.”* (Jn 10,14–15) *„Sem engem nem ismertek, sem az én Atyámat: ha engem ismernétek, Atyámat is ismernétek”* (Jn 8,19) – mondja Jézus farizeus vitapartnereinek, majd hasonlóképpen később Tamásnak és Fülöpnek: *„Ha ismernétek engem, ismernétek az én Atyámat is: mostantól fogva ismeritek őt, és látjátok őt. [...] Aki engem lát, látja az Atyát.”* (Jn 14,7.9) A tanítványok kapcsolati jellegű istenismerete végül magának az örök életnek a szinonimájává lesz: *„Az pedig az örök élet, hogy ismernek téged, az egyedül igaz Istent, és akit elküldtél, Jézus Krisztust.”* (Jn 17,3) Az Isten megismerésére eljutó értelmet Krisztus adja: *„De tudjuk, hogy eljött az Isten Fia, és értelmet adott nekünk, hogy megismerjük az Igazat, és ezért vagyunk az Igazban, az ő Fiában, Jézus Krisztusban. Ő az igaz Isten és az örök élet.”* (1Jn 5,20) Láthatjuk itt a Pálnál is oly hangsúlyos „Krisztusban lét” gondolatát. Ugyanakkor ismét csak nem valamilyen elvont fogalmi absztrakcióról, hanem nagyon is konkrét gyakorlati valóságról van szó, mely a szinoptikusoknál látottakkal tökéletesen megegyezik:

„Abból tudjuk meg, hogy ismerjük őt, ha megtartjuk az ő parancsolatait. Aki azt mondja, hogy ismeri őt, de nem tartja meg parancsolatait, az hazug, és abban nincs meg az igazság, aki pedig megtartja az ő igéjét, abban igazán teljessé lett az Isten szeretete. Ebből tudjuk meg, hogy őbenne vagyunk. Aki azt mondja, hogy őbenne marad, annak magának is úgy kell élnie, ahogyan ő élt.” (1Jn 2,3–6)

János e parancsolatok lényegét a Krisztus által adott új parancsnak (Jn 13,34–35) megfelelően és ismételten az istenismeret összefüggésében ekképp foglalja egybe: *„Szeretteim, szeressük egymást, mert a szeretet Istentől van, és aki szeret, az Istentől született, és ismeri Istent; aki pedig nem szeret, az nem ismerte meg Istent, mert Isten szeretet.”* (1Jn 4,7–8)

Konklúzió

Kempissel kezdtünk, érdemes vele is zárunk. A fentebb elmondottak fényében ítélje meg a tisztelt Olvasó, hogy az ágostonos szerzetes szavai egyfajta antiintellektuális teológiai populizmus, avagy a legmélyebb biblikus és spirituális bölcsesség jegyében fogalmazódtak-e meg mintegy hat évszázaddal ezelőtt:

„Ha betéve tudnád a Bibliát és minden bölcs jeles mondásait, Isten szeretete és kegyelme nélkül mindez hasznodra volna? Hívások hívsága és minden hiábavalóság, csak egy ér valamit, hogy Istent szeressük, s egyedül neki szolgáljunk. [...] A természet rendje, hogy minden ember törekszik a tudásra, de mi haszna a tudománynak Isten félelme nélkül? Bizony többet ér az alázatos földművelő, aki Istennek szolgál, mint a fölfuvalkodott tudós, aki magáról megfeledkezve az eget forgásán töri a fejét.”¹¹

Hivatkozott művek

- CORBON, Jean – VANHOYE, Albert: Ismerni. In: Xavier Léon-Dufour (szerk.): *Biblikus teológiai szótár*. Ford. Kardos Klára et al. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 611–616. o.
- AD-DARQÁWÍ, Al'Arabí: *Az emlékezés rózsakertje. A lélekvezetés szúfi tudománya*. Ford. Buji Ferenc – Medve István. Kairosz Kiadó, Budapest, 2005.
- HAMVAS Béla: Hexakümon. In: uő: *A babérligetkönyv. Hexakümon*. Életünk Szerkesztősége – Magyar Írók Szövetsége Nyugat-Dunántúli Csoportja, Szombathely, 1993. 263–399. o.
- KEMPIS Tamás: *Krisztus követése*. Ford. Jelenits István. Ecclesia, Budapest, 1987.
- LUTHER Márton: A német nemzet keresztény nemességéhez a kereszténység állapotának megjavítása ügyében. In: *Felelősség az egyházért*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest, 2017. (Luther válogatott művei 2.) 155–232. o.
- LYOTARD, Jean-François: A posztmodern állapot. Ford. Bujalos István – Orosz László. In: Jürgen Habermas – Jean-François Lyotard – Richard Rorty: *A posztmodern állapot*. Századvég Kiadó, Budapest, 1993. 7–145. o.
- MÜLLER, Dietrich: μαθητής. In: Colin Brown (szerk.): *The New International Dictionary of New Testament Theology*. 1. köt. A–F. Zondervan, Grand Rapids, 1975. 483–490. o.
- NACSINÁK Gergely András: *A lélek határai*. Vigilia Kiadó, Budapest, 2023.
- SCHMITZ, Ernst Dieter: γλυώσκω. In: Colin Brown (szerk.): *The New International Dictionary of New Testament Theology*. 2. köt. G–Pre. Zondervan, Grand Rapids, 1976. 392–406. o.

¹¹ KEMPIS 1987, 14–15. o.